

РОЗДІЛ 1 УКРАЇНСЬКА МОВА

УДК 811.161

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2025.42.1.1>

УКРАЇНСЬКА ТЕРМІНОЛОГІЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В КОНТЕКСТІ КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ Й ДЕРЖАВНОЇ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ

UKRAINIAN AI TERMINOLOGY IN THE CONTEXT OF CONCEPTUALIZATION AND NATIONAL LANGUAGE POLICY

Архипенко Л.М.,

orcid.org/0000-0002-9846-9493

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри української філології та історії

Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця

Стаття присвячена проблемі формування української термінології у сфері штучного інтелекту (ШІ), що набуває особливої актуальності в умовах стрімкого розвитку цифрових технологій та інтеграції інновацій у різні сфери суспільного життя. Наголошено, що потреба уніфікації термінологічного апарату зумовлена міждисциплінарним характером ШІ та необхідністю забезпечення ефективної наукової й професійної комунікації. Простежено еволюцію поняття «штучний інтелект» від ранніх концепцій до сучасних підходів, що визначають його як інтеграцію алгоритмів, здатних імітувати когнітивні функції людини. Окреслено внесок українських дослідників у становлення терміносистем у різних галузях, що слугує підґрунтям для вивчення специфіки термінології ШІ. Значну увагу приділено налізу нормативних документів України – «Концепції розвитку штучного інтелекту», «Білій книзі з регулювання ШІ», «Словнику термінів у сфері ШІ», які визначають стратегічні напрями державної мовної та цифрової політики. Підкреслено завдання гармонізації законодавства з нормами ЄС, підтримки наукових досліджень і створення освітнього середовища для розвитку галузі. Розкрито особливості термінотворчих процесів: активне використання транстермінологізації, поява нових вузькоспеціальних одиниць, поширення багатокomпонентних словосполучень та аббревіатур. Наголошено на міждисциплінарному характері лексики, яка акумулює напрацювання інформатики, лінгвістики, медицини, права, безпеки та інших сфер. Зроблено висновок, що українська терміносистема штучного інтелекту перебуває на етапі активного становлення, відзначається відкритістю до зовнішніх запозичень, але водночас потребує системного упорядкування, кодифікації та лексикографічної фіксації. Подальші дослідження мають бути спрямовані на моделювання структури терміносистеми, уточнення дефініцій та вироблення єдиних принципів використання нових термінів у науковому, освітньому й публічному дискурсі.

Ключові слова: штучний інтелект, термінологія, терміносистема, транстермінологізація, міждисциплінарність, кодифікація, мовна політика.

The article examines the formation and development of Ukrainian terminology in the field of artificial intelligence (AI), which has become particularly relevant in the context of rapid digital transformation and the integration of innovative technologies into various spheres of social life. The study emphasizes that the unification of the terminological framework is essential due to the interdisciplinary nature of AI and the need to ensure effective academic and professional communication. The evolution of the concept of "artificial intelligence" is traced from early theoretical foundations to modern interpretations that define AI as a set of algorithms capable of imitating human cognitive functions. The contribution of Ukrainian scholars to the development of terminological systems in different scientific fields is outlined, providing a foundation for analyzing the specifics of AI-related terminology. Special attention is given to key national policy and regulatory documents, including the "Concept for the Development of Artificial Intelligence in Ukraine," the "White Paper on AI Regulation," and the "Dictionary of AI Terminology," which set strategic directions for language and digital policy. These initiatives aim to harmonize national legislation with EU norms, support scientific research, and create an educational environment conducive to the advancement of AI. The article highlights the dynamics of terminology formation, characterized by trans-terminologization, the emergence of new specialized units, the expansion of multi-component expressions, and the active use of abbreviations. It underscores the interdisciplinary character of AI terminology, which integrates lexical elements from computer science, linguistics, medicine, law, security, and other domains. It is concluded that Ukrainian AI terminology is currently at the stage of active development, distinguished by openness to external borrowings, but requiring systematic codification, standardization, and lexicographic documentation. Future research should focus on modeling the structure of the terminological system, refining definitions, and establishing unified principles for the consistent use of AI terms in academic, educational, and public discourse.

Key words: artificial intelligence, terminology, term system, trans-terminologization, interdisciplinarity, codification, language policy.

Постановка проблеми. Актуальність теми штучного інтелекту зумовлена стрімким розвитком інформаційно-технологічної сфери, постійною появою інноваційних рішень, а також прагненням суспільства до вдосконалення, модернізації та автоматизації життєдіяльності. Зацікавленість наукової та технічної спільноти штучним інтелектом постійно зростає: провідні держави активно конкурують у створенні передових рішень і технологій, значна кількість науково-дослідних інститутів, інноваційних парків та високотехнологічних компаній спрямовує свої ресурси на розробку систем, заснованих на принципах штучного інтелекту. Стрімкий розвиток галузі штучного інтелекту не лише зумовлює суттєві трансформації у соціальній, економічній та виробничій сферах, але й впливає на мовну систему. З появою нових понять і технологічних концептів зростає потреба у формуванні відповідного термінологічного апарату.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Становлення й формування різних терміносистем в українській мові досліджували Н. Артикуца (юридична), Т. Михайлова (науково-технічна), Нікуліна Н. (транспортна), Л. Півнюва (туристична), Л. Удовіченко (поліційна), С. Овсейчик (екологічна), І. Козловець (фінансово-кредитна), О. Петрина (банківська), Т. Лепеха (судово-медична), Т. Петрова (фітомеліоративна), М. Сташко (бібліотечна), П. Мельник (інформаційно-правова), І. Ментинська (комп'ютерна) та інші. Ґрунтовні наукові праці зазначених авторів склали теоретичне підґрунтя для вивчення особливостей формування й розвитку української термінології галузі штучного інтелекту.

Мета статті – розглянути особливості концептуалізації термінології штучного інтелекту з огляду на сучасна технологічну та мовна політику у сфері штучного інтелекту.

Виклад основного матеріалу. Ми живемо в часи, коли «футуристичні та фантастичні уявлення про наукову фантастику стають реальністю завдяки досягненням у штучному інтелекті, машинному навчанні, аналізі даних у режимі реального часу» [23, с. 4], а «ChatGPT зараз настільки повсюдний, що ми повинні розуміти його як культурну силу» [24, с. 12]. Початки формування сучасної теорії штучного інтелекту сягають 1950 року. Тоді А. Тьюрінг запропонував як інструмент оцінювання інтелектуальних здібностей машин так званий 'Тест Тьюрінга'. У 1956 році Дж. Маккарті увів поняття «штучний інтелект», визначивши його як «науку й техніку створення інтелектуальних машин, зокрема

інтелектуальних комп'ютерних програм» [25]. Основною концепцією, покладеною в основу ідеї створення систем штучного інтелекту, стало прагнення людини надати машинам здатність до мислення та дій, подібних до людських, в процесі розв'язання задач і прийняття рішень на підставі моделювання когнітивної поведінки. Відтак, штучний інтелект можна розглядати як інтеграцію в програмне забезпечення та технічні системи здатності до навчання, функціонування та самостійного ухвалення рішень, що забезпечує адаптивну та раціональну поведінку машин у різноманітних ситуаціях [25].

Штучний інтелект – міждисциплінарна сфера досліджень, яка поєднує різноманітні підходи до імітації когнітивних функцій, необхідних для розв'язання складних задач і створення інтелектуальних адаптивних систем. А. Гольцінгер розглядає штучний інтелект як напрям інформатики, що має на меті моделювання когнітивних процесів з метою розробки систем, здатних до навчання та прийняття рішень за аналогією з людською поведінкою [22]. Потенціал застосування технологій штучного інтелекту зреалізовано в широкому спектрі галузей професійної діяльності, зокрема й у сфері проектування та моніторингу інфраструктурних об'єктів, інноваційної медицини, управління знаннями, обробки великих масивів даних, транспорту, логістики, смарт-технологій для житлових об'єктів, автоматизованого перекладу тощо. Штучний інтелект продемонстрував високу ефективність і практичну значущість у таких сферах, як медицина, торгівля, фінансові послуги, засоби масової інформації, система безпеки та правопорядку, що засвідчує про його універсальність і сприяє переходу досліджень у сфері штучного інтелекту на якісно новий рівень наукового осмислення та технологічного розвитку.

На офіційному сайті Міністерства культури та стратегічних комунікацій України зазначено, що державна мовна політика – це «система сукупних заходів держави, яка базується на конституційних принципах, призначена для практичного здійснення державного управління та досягнення поставлених цілей» [11]. Мовна ж політика в галузі термінології – одна з окремих форм вираження мовної політики держави, яка реалізується відповідно до Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної».

Початком зацікавлення на державному рівні проблемою штучного інтелекту можна вважати розпорядження Кабінет Міністрів України від 2 грудня 2020 ррку «Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні» (далі

Концепція) [12]. У зазначеній Концепції окреслено стратегічну мету, основоположні принципи, ключові напрями та завдання розвитку технологій штучного інтелекту в Україні на перспективу до 2030 року. Документ орієнтований на підвищення національної конкурентоспроможності шляхом інтеграції технологій штучного інтелекту в усі пріоритетні сфери суспільно-економічної діяльності. Передбачено, що реалізація положень Концепції триватиме в період 2020–2030 роки. Розробка національної стратегії стала початком і державної мовної політики у галузі штучного інтелекту.

Увага теоретиків та практиків до мовних аспектів використання штучного інтелекту зумовлена тим, що Концепція називає штучний інтелект одним із пріоритетів розвитку держави, яка розглядає ШІ як галузь науково-технологічного розвитку України. Вона корелює зі «Стратегією розвитку інформаційного суспільства в Україні» [17] та «Стратегією цифрового розвитку інноваційної діяльності України на період до 2030 року» [17]. У Концепції подано визначення ключових понять галузі ШІ: *штучний інтелект* – організована сукупність інформаційних технологій, із застосуванням якої можливо виконувати складні комплексні завдання шляхом використання системи наукових методів досліджень і алгоритмів обробки інформації, отриманої або самостійно створеної під час роботи, а також створювати та використовувати власні бази знань, моделі прийняття рішень, алгоритми роботи з інформацією та визначати способи досягнення поставлених завдань; *галузь штучного інтелекту* – напрям діяльності у сфері інформаційних технологій, який забезпечує створення, впровадження та використання технологій штучного інтелекту [12].

Сучасна технологічна та мовна політика у сфері штучного інтелекту ґрунтується на низці ключових засад, визначених у Концепції. Серед основних передумов – значне нарощування людського потенціалу в галузі ШІ, зокрема підвищення кількості кваліфікованих фахівців, науковців і науково-педагогічних працівників, а також формування у широких верств населення навичок компетентного користування технологіями ШІ. Серед важливих складових – створення сприятливого середовища для розвитку наукових досліджень у сфері штучного інтелекту, що має сприяти виходу України на провідні позиції в глобальному науковому просторі. Економічний вектор концепції передбачає оптимізацію функціонування суб'єктів господарювання шляхом скорочення витрат, підвищення продуктивності та прибутковості за рахунок впровадження іннова-

ційних рішень, автоматизації процесів і ефективного використання наявних трудових ресурсів. Окрему увагу приділено інтеграції технологій ШІ в національну систему кібербезпеки, зокрема в аспектах зміцнення спроможностей відповідних суб'єктів, виявлення загрозливого контенту, ідентифікації джерел інформації та аналізу її автентичності з метою запобігання повторним інформаційним атакам. Також очікується суттєве покращення процесів прийняття управлінських рішень, підвищення якості адміністративних послуг для громадян і бізнесу, зниження рівня корупційних ризиків і формування ефективної, сервісно орієнтованої моделі державного управління. Досягнення зазначених цілей передбачає комплексне нормативно-правове врегулювання діяльності в сфері штучного інтелекту.

Основні аспекти мовної політики в галузі ШІ зводяться до регулювання технологій штучного інтелекту в Україні. Міністерство цифрової трансформації України презентувало «Білу книгу з регулювання ШІ в Україні: бачення Мінцифри» [3], яка детально описує підхід України до штучного інтелекту. «Документ відкритий до широкого обговорення. Для його розробки ми залучали експертів з різних галузей – громадського сектору, бізнесу, представників державних органів, наукової спільноти. Це дало змогу вмістити пропозиції й потреби фахівців із різних сфер. «Біла книга з регулювання ШІ в Україні: бачення Мінцифри» передбачає конкретні інструменти, частину з яких бізнес може використовувати вже зараз. Вони дадуть змогу підготуватися до виходу на ринок ЄС, де вже незабаром буде затверджено відповідне регулювання. Наступний етап – гармонізувати наше законодавство із законодавством ЄС. Це не тільки необхідно для євроінтеграції, а й дасть змогу активніше залучати інвестиції на український ринок. Зокрема, за рахунок ідентичних правових режимів», – зазначив Михайло Федоров – Віцепрем'єр-міністр з інновацій, розвитку освіти, науки та технологій [3]

Початок 20-х років ХХІ ст. позначився власне лінгвістичними дослідженнями проблем ШІ. З'явилося розуміння необхідності пошуку мовознавчих підходів до відносно нової термінології, що перебуває в стані формування і становлення. Міністерство цифрової трансформації України у співпраці з Експертно-консультаційним комітетом з питань розвитку сфери штучного інтелекту при Мінцифрі розробило «Словник термінів у сфері штучного інтелекту» [14]. Цей словник є відповіддю на актуальну потребу у формуванні уніфікованої технічної та правової термінології,

яка покликана забезпечити спільне розуміння концептуальних засад ШІ, окреслити потенційні переваги й ризики його застосування в різних сферах суспільного життя, а також підтримати системні заходи зі сталого розвитку цієї галузі в Україні. Розробкою словника термінів у сфері штучного інтелекту займалася група з тринадцяти провідних фахівців. Серед них – український дослідник і розробник систем розпізнавання образів на базі нейронних мереж Дмитро Мішкін; експертка Експертного комітету з питань ШІ при Мінцифрі Олена Андрієнко; засновник школи IT-професіоналів «ProfIT» Дмитро Чумаченко; Олександр Краковецький – співзасновник соціального стартапу DonorUA та автор книги «Як генеративний ШІ змінює світ»; менеджер напряму ШІ Олег Дубно; а також головна спеціалістка експертної групи з розвитку цифрових інновацій Діана Хрушова та інші фахівці з галузі інформаційних технологій. У процесі створення словника робоча група розробила й узгодила критерії добору термінів, серед яких: релевантність у контексті ризикоорієнтованого підходу України до регулювання ШІ, наявність термінів у технічній та науковій літературі, а також їхня значущість для повноцінного розуміння сутності технології. Окремо було окреслено межі дослідження та визначено першоджерела, використані для перекладу й адаптації дефініцій. Фінансову підтримку реалізації проєкту забезпечено за участі низки міжнародних партнерів і донорських структур: проєктів «Підтримка цифрової трансформації», «Європейський підхід до етичної, правової та соціально-економічної політики в галузі ШІ» та «Альянс з навичок зі штучного інтелекту», Агентства США з міжнародного розвитку (USAID), фонду «Східна Європа» та Програми міжнародної допомоги уряду Великої Британії [19]. Розробка словника – це складова імплементації положень Дорожньої карти та Білої книги з регулювання сфери ШІ в Україні.

Термінологія штучного інтелекту перебуває у стані стрімкого формування. Зважаючи на міждисциплінарність цього наукового напряму, Ю. Гамаль та Е. Куш Галузь зауважують, що «Термінологія штучного інтелекту – це сукупність одиниць, що позначають професійні поняття означеної галузі та застосовуються її фахівцями для передачі та обміну спеціальної інформації [5, с. 106]. Процес формування термінології певної галузі повсякчас супроводжує переміщення термінів різних терміносистем [1, с. 114]. Наукова література містить різні визначення явища термінологічного переміщення: перенесення [8, с. 47],

вторинна термінологізація [20, с. 76–85], залучені терміни [2, с. 277], ретермінологізація [13, с. 618], танстермінологізація [9, с. 246–253]. У термінологічній енциклопедії сучасної лінгвістики зазначено: «Між загальною системою мови й залученими до неї терміносистемами відбувається певна взаємодія, яка кваліфікується дослідниками як явище детермінологізації (переходу терміна до загальноновживаної лексики) чи термінологізації (переходу загально-вживаного слова чи сполуки до терміносистеми). Між терміносистемами також проходить процес–перенесення терміна з однієї терміносистеми до іншої при збереженні чи зміні понятійного змісту» [13, с. 618]. Зважаючи на невпорядкованість визначень для позначення до процесу переходу з однієї терміносистеми в іншу надаємо перевагу терміну танстермінологізація, а лексеми як результат цього процесу називаємо залученими термінами.

Лексичний матеріал термінологічного поля ‘штучний інтелект’ містить залучені терміни та власнегалузеві (вузькоспеціальні) терміни. Міждисциплінарний характер теорії та практики штучного інтелекту зумовив значну кількість термінів, залучених із суміжних галузей знань, у яких упроваджуються технології ШІ. Джерелами термінологічного наповнення виступають такі сфери, як промисловість, транспорт, медицина, освіта, лінгвістика та інші. Терміносистема штучного інтелекту виступає реципієнтом і акумулює залучені в процесі танстермінологізації одиниці, нерідко без достатньої когнітивної адаптації. З огляду на це простежуємо співіснування значної кількості термінів, що походять із непов’язаних між собою предметних, теоретичних та методичних галузей, інтегрованих через застосування технологій ШІ. Це явище можна розглядати як прояв сучасної тенденції, пов’язаної з посиленням ролі міждисциплінарного підходу в дослідженні складних об’єктів. Отож, пропонуємо визначити сукупність спеціальної лексики ШІ як терміносистему проміжного типу (за П. Мельником) [10] «<...> характерну для описових дисциплін, які перебувають між різними термінологіями теоретичних галузей знання та побутовою лексикою» [6, с. 280].

Оскільки термін – це єдність лексеми й дефініції, то до власнегалузевих (вузькоспеціальних) термінів штучного інтелекту відносимо перш за все ті, що містять сему ‘штучний інтелект’ з диференційною ознакою ‘штучний інтелект’ у плані вираження і/або плані змісту. Наприклад, *архітектура системи штучного інтелекту, безпека ШІ, відповідальний ШІ, генеративний штуч-*

ний інтелект (генеративний ШІ), грамотність у галузі ШІ, людиноцентричний ШІ, пояснюваний ШІ (XAI), система ШІ, спостережуваність ШІ (терміни з диференційною ознакою ‘штучний інтелект’ у плані вираження); інженерія запитів (промпт-інженерія), комп’ютерний зір, ланцюжок міркувань, людські цінності (терміни з диференційною ознакою ‘штучний інтелект’ у плані змісту) та інші.

Проаналізуємо термін *архітектура системи штучного інтелекту*. Це синтетичний термін для позначення структури складного об’єкта, у творенні якого спочатку спостерігаємо процес метафоризації, далі залучена із загальноновживаної лексики одиниця засвоїлася фахівцями комп’ютерної галузі, у професійній мові яких архітектура – це побудова складної системи комп’ютера, комп’ютерної мережі, бази даних тощо. У процесі становлення ШІ як нового науково-технічного складного об’єкта до терміна використано лексему, що вказує на його приналежність до нового термінополя. Термін *безпека штучного інтелекту* зазнав схожих процесів семантизації. Загальноновживане слово ‘безпека’ в процесі ускладнення соціальних відносин стало елементом багатьох терміносистем: про інформаційна, колективна, державна, службова безпека, подушка безпеки та інше. У термінології ШІ термін також утворено шляхом нарошення лексеми ‘безпека’ залежним компонентом з вказівкою на приналежність до досліджуваної нами термінології. Очевидно, що у визначенні терміна зміщено вектор безпеки: у повсякденному вжитку безпечний – це той, який не має в собі небезпеки або який не завдає, не повинен завдавати шкоди [15]; у термінології ШІ – властивість системи ШІ, що полягає у здатності протидіяти загрозам порушення поведінки моделі або несанкціонованого отримання даних чи параметрів під час роботи. Безпека системи ШІ є одним з аспектів безпеки інформаційних систем [14].

Термін ШІ, який має сему *відносини, ставлення* як базову: *довірчий ШІ* – властивість системи, яка містить три компоненти на всіх етапах життєвого циклу: законність, етичність, робастність (з технічної та соціальної точки зору) [14]. В інженерії безпеки концепт *довіри* має інше семантичне навантаження, ніж у побутовому дискурсі. У загальноприйнятому розумінні довіра до системи передбачає впевненість користувача у відсутності в ній прихованих або шкідливих процесів. Натомість у спеціалізованих технічних сферах під довірою розуміють відповідність платформи еталонному стану або очікуваній конфігурації, без урахування потенційної шкідливості її функ-

ціоналу чи можливості виконання небажаних операцій. Сам термін адаптовано в інженерії безпеки з професійної лексики галузі штучного інтелекту, де проблема довіри до результатів роботи ШІ на сучасному етапі одна з ключових дослідницьких та практичних задач, оскільки ставлення суспільства до штучного інтелекту характеризується певною амбівалентністю, що зумовлена етапом адаптації до нових технологічних реалій. Недовіра до ШІ часто виникає через усвідомлення тимчасового характеру будь-якої технології, складністю опанування цифрових сервісів, а також ризиками, пов’язаними з порушенням конфіденційності та безпеки персональних даних. Водночас доступність до цифрових ресурсів і можливість розв’язувати складні задачі за допомогою ШІ сприяють формуванню позитивної динаміки суспільного сприйняття. Ронні Клозе, наприклад, вказує на неоднозначне сприйняття ШІ в європейській культурі: «Страх і віра взаємопов’язані в дискурсі штучного інтелекту, обидва виникають через невизначеність навколо його впливу. Страх спонукає до етичних роздумів і регулятивних дій, тоді як віра підживлює пошуки потенціалу ШІ. Європейське суспільство прагне збалансувати ці сили за допомогою управління, публічного дискурсу та етичного нагляду, гарантуючи, що ШІ служить людству» [7, с. 33–41]. Проте сумніви в здатності людини зберегти провідну роль у взаємодії з автономними інтелектуальними агентами обмежують повне прийняття цієї технології.

Серед обов’язкових ознак ‘вдалого’ терміна (за М. Вакуленком) [4] названо наявність дефініції – опису поняття на підставі ієрархії диференціальних ознак, що відображають значення спеціальної лексичної одиниці. Саме дефініція уможливила ідентифікацію терміна фахівцем, відображаючи загальні та суттєві ознаки поняття, й уміщує нові знання про спеціальний об’єкт. Розвиток ШІ породжує нові знання, що потребує запровадження нових термінів чи уточнення дефініцій вже наявних у вжитку й потребує їхньої документальної і лексикографічної кодифікації як нових галузевих понять. Так, наприклад, аналізовані далі терміни галузі ШІ були залучені з загальноновживаної лексики чи з інших терміносистем (транстермінологізовані). Їхня дефініція містить сему ‘штучний інтелект’, яка вирізняє новий термін від субстрату чи переміщує в іншу терміносистему, що може призводити до міжсистемної омонімії. Розглянемо термін *оцінювання (валідація)* – оцінювання (в навчанні моделі ШІ) – аналіз якості моделі в процесі її розробки, зазвичай використовує дані для оцінювання (також валідаційні

або розробницькі) [14]. Цей приклад демонструє транстермінологізацію з одночасною семантизацією в новому термінополі порівняно, наприклад, з лексемою *оцінювання* в терміносистемі шкільної педагогіки – визначення й вираження в умовних одиницях (балах), а також в оціночних судженнях учителя знань, умінь та навичок учнів відповідно до вимог шкільних програм [21]. Аналогічно утворені й терміни *базове значення показника якості, валідаційна вибірка, обробка природної мови, когнітивні обчислення, критерій оцінки якості, машинне навчання, експертна система, аналітична валідація, автономність, агент, адаптивність, автономність, автоматизоване прийняття рішень, контрольованість, надійність, пояснюваність, прозорість, стійкість, спостережуваність* та інші, які демонструють залучення в терміносистему галузі з одночасною адаптацією у семантичному полі ШІ.

Сучасна неологія засвідчує динамічну появу складних терміноодиниць компонентом у сфері ШІ як вияв тенденції до посилення аналітизму в українській лексичній системі [18, с. 175–180]. І це дійсно так, зокрема масив термінів, використовуваних у галузі ШІ, містить значну кількість одиниць, у яких загальноновживана лексика становить субстрат для створення термінів ШІ: *життєвий цикл системи ШІ, машинне навчання, автоматизоване прийняття рішень, приватність за проєктуванням, ланцюжок міркувань, навчання без учителя, навчання з підкріпленням, життєвий цикл системи ШІ, етика за проєктування, глибоке навчання* та інші. Зазначені терміноодиниці утворено синтаксичним способом, який передбачає формально-семантичну модель побудови похідних словосполучень певної структурної організації, забезпечуючи точність і гнучкість наукової комунікації. Його висока продуктивність зумовлена передусім семантичними чинниками: саме в межах словосполучення можливе уточнення та конкретизація наукового поняття, що, у свою чергу, сприяє розвитку наукового мислення.

У переліку власнегалузевих (вузькоспеціальних) термінів штучного інтелекту значна кількість багатокомпонентних одиниць, оскільки вже сам об'єкт новітнього науково-технічного напрямку – штучний інтелект – позначено словосполученням. Це стало причиною активного

залучення в термінологію аббревіатур, частина з яких транстермінологізована: *ШІ – штучний інтелект, СШІ – система штучного інтелекту, АС – автоматизована система, ПЗ – програмне забезпечення, ЖЦ – життєвий цикл, ІТ – інформаційна технологія, ШНС – штучна нейронна мережа, ВММ – велика мовна модель* та інші.

У публіцистичному дискурсі проблематика ШІ знаходить особливе місце, оскільки її висвітлюють будь-які ЗМІ, одночасно популяризуючи новий феномен й долучаючись до процесів неологізації лексики на його позначення. Так, наприклад, в публіцистичних текстах спостерігаємо частотність у використанні спеціальних лексем, утворених за типом аббревіатура ШІ як означення до загальноновживаного слова: *За словами Федорова (міністр цифрової трансформації України), у Дії (застосунок) вже працюють внутрішні ШІ-інструменти, які посилюють команду підтримки: ШІ-консультант, який без участі оператора допомагає отримати послугу, за перший місяць пілоту заклав понад 52% звернень у Дії; ШІ-асистент, який допомагає операторам згенерувати відповідь, за кілька тижнів заклав 16% усіх запитів оператору (7 993 звернення користувачів)* (Економічна правда. 29 липня 2025, 18:05). У публіцистичних текстах знаходять реалізацію різні комунікаційні стратегії. Звернення до загальноновжитової тематики ШІ дозволяє формувати позитивного іміджу держави, просувати її наукові позиції, адже саме в публіцистичному дискурсі відображено глобальність сучасного світу, трансдержавність наукових пошуків у сфері ШІ.

Висновки. Інтеграція наук – визначальна риса сучасного розвитку наукового пізнання, у результаті якої з'являються нові галузі, серед них і галузь штучного інтелекту, що перебуває на етапі стрімкого розвитку й чітко визначає свої межі, напрацьовує, формує й удосконалює власну терміносистему. Горизонти перспектив подальшого дослідження української термінології штучного інтелекту досить широкі: це уточнення логічних відносин у межах терміносистеми, моделювання її структури на підставі ієрархії родо-видових відношень, характеристика типологічних особливостей, актуалізація нових терміноодиниць з подальшою кодифікацією та лексикографічною фіксацією тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Архипенко Л. М. 3. Архипенко Л. М. Термінологічна лексика в економічному дискурсі (на матеріалі інтернет-видання «Економічна правда»). *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2020. № 2 ч. 1, т. 31 (70). С. 112–118.
2. Артикуца Н.В. Мова права і юридична термінологія: навчальний посібник. Київ: Стилос. 2004. 277 с.
3. Біла книга з регулювання сфери штучного інтелекту в Україні, 2021. URL: <https://thedigital.gov.ua/white-paper-ai>
4. Вакуленко М. О. Синтез дескриптивного та прескриптивного підходів у сучасній кодифікації українського наукового термінолексикону : дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.21. Київ, 2020. 432 с.
5. Гамаль Ю. А. Куш Е. О. Історія розвитку англomовної термінології штучного інтелекту та її одиниці грецько-латинського походження. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. Том 33 (72). № 2. Ч. 1. 2022. С. 105-109
6. Калиновська І., Кушнерук С. Проблеми стандартизації англійської екомаркетингової термінології. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. Розділ VI. *Термінознавство*. 2015. С. 280.
7. Клозе Р. 2025. Штучний інтелект: суспільства, розділені страхом і вірою. *Науково-теоретичний альманах Грані*. 28. 1. 2025, 33–41. DOI: <https://doi.org/10.15421/172505>
8. Ковалів Ю.І. Термін. Літературознавча енциклопедія: у 2 т. Київ : ВЦ «Академія». 2007. Т. 2. С. 478.
9. Кухарчишин М. І. Міжгалузева термінологічна кореляція у процесі транстермінологізації (на матеріалі біологічної термінології). *Термінологічний вісник*. 2019. Вип. 5. С. 246–253.
10. Мельник П. В. Особливості системної організації термінологій проміжного типу правових галузей знань (на матеріалі термінолексикону інформаційного права). *Trends in the development of philological education in the era of digitalization: European and national contexts: Scientific monograph*. Riga, Latvia: "Baltija Publishing", 2023. Р. 44–57/Міністерства культури та стратегічних комунікацій України. URL: <https://surli.cc/ogzlap>
11. Розпорядження Кабінет Міністрів України від 2 грудня 2020 р. «Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text>
12. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006. С. 618.
13. Словник термінів у сфері штучного інтелекту. URL: <https://surli.li/vaqstj>
14. Словник української мови у 20 т. URL: <https://1677.slovaronline.com/>
15. Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80#Text>
16. Стратегія цифрового розвитку інноваційної діяльності України на період до 2030 року. URL: <https://surli.li/mopktn>
17. Чирвоний О. С. Мова штучного інтелекту: лінгвістичний та соціолінгвістичний аналіз неологізмів сфери ШІ (2016-2025). *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія»* (61). 2025. С. 175–180.
18. «Читомо» інтернетмедіа. URL: <https://surli.lu/ksfgjx>
19. Шевченко Л. Л., Томіленко Л. М. Мотиваційні основи та базові моделі семантичного процесу термінологізації (на матеріалі словника української мови в 20-ти томах). *Мовознавство*. 2010. № 1. С. 76–85.
20. Яцик Т. О., Степанюк В. В. Словник коротких термінів з педагогіки. Луцький фаховий педагогічний коледж КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради. Луцьк: ФОП Мажула Ю.М. 2022. 50 с.
21. Holzinger A. et al. Causability and explainability of artificial intelligence in medicine. *WIREs Data Mining and Knowledge Discovery*. 2019. Vol. 9.
22. Kelly-Holmes H. Artificial intelligence and the future of our sociolinguistic work. *Journal of Sociolinguistics*. 2024. Vol. 28. P. 3–10. DOI: <https://doi.org/10.1111/josl.12678>.
23. Maly I. AI power and sociolinguistics. *Journal of Sociolinguistics*. 2024. Vol. 28. P. 11–15. DOI: <https://doi.org/10.1111/josl.12681>.
24. Pratik R. Artificial Intelligence: A Rising Star of Mobile Technology. 2021 URL: <https://www.intuz.com/blog/artificial-intelligence-a-rising-star-of-mobiletechnology>
25. Ruhl C. Intelligence: Definition, Theories and Testing. *Simply Psychology*. URL: <https://www.simplypsychology.org/intelligence.html>

Дата першого надходження рукопису до видання: 10.09.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 23.10.2025

Дата публікації: 28.11.2025